

Отже, історіографія тимчасових козацьких формувань Лівобережжя України XIX ст. представлена порівняно невеликою кількістю досліджень, підготовленими упродовж трьох історіографічних періодів: дорадянського, радянського та пострадянського. Однак, окрім праць Ф. Ф. Стоянова та О. А. Бачинської, спеціальні студії відсутні, що надає проблемі, пов'язаній з діяльністю козацтва Лівобережжя України в XIX ст. та створення з них тимчасових козацьких полків, наукової актуальності.

Список використаних джерел

1. Абаліхін Б. С. Український народ у Вітчизняній війні 1812 р. / Б. С. Абаліхін. – К., 1962. – 63 с.
2. Бачинська О. А. Козацтво в "післякозацьку" добу української історії (кінець XVIII – XIX ст.) / О. А. Бачинська. – К. : Вища шк., 2011. – 287 с.
3. Буцик А. К. Великий патріотичний подвиг (Участь українського народу у Вітчизняній війні 1812 року) / А. К. Буцик, В. І. Стрельський. – К. : Укрполітвидав, 1962. – 44 с.
4. Гербельський Г. Ю. Українські козацькі полки і українське ополчення у Вітчизняній війні 1812 р. / Г. Ю. Гербельський. – М. : Укрполітвидав., 1943. – 20 с.
5. Гуржий І. О. Розклад феодально-кріпосницької системи в сільському господарстві України першої половини XIX ст. / І. О. Гуржий. – К. : Наук. думка, 1954. – 448 с.
6. Гуржий О. І. Війна 1812 року: український контекст / О. І. Гуржий, О. П. Реєнт, А. А. Палій. – К. : Ін-т історії України, 2012. – 154 с.
7. Задунайський В. В. До історії українських козацьких полків у 50-ті рр. XIX ст. / В. В. Задунайський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2009/104-91-3.pdf>. – Назва з екрану.

А. Оліяничук, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КАЗАЧЬИХ ФОРМИРОВАНИЙ ЛЕВОБЕРЕЖЬЯ УКРАИНЫ XIX СТ.

Рассмотрена история исследования казачества Левобережья Украины XIX в., охарактеризированы её основные этапы в украинской и зарубежной историографии, выделены главные дискуссионные моменты и проблемы, оставшиеся вне поля зрения историков. Ключевые слова: казачество Левобережья Украины, "малороссийские" конно-казачьи полки, историография.

A. Oliianchuk, Graduate Stud.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE MAIN STAGES OF RESEARCHES OF COSSACK'S FORMATIONS FROM LEFT-BANK OF UKRAINE OF THE 19th CENTURY

The article is devoted to the problem of history of researches of Cossack's from Left-Bank of Ukraine of the 19th century. Basic information is characterized main stages of investigation of this problem in Ukrainian and foreign historiography, also underlined the main discussions problems, which left unattended by historians.

Key words: Left-Bank Ukrainian Cossacks, "Malorossiyskie" horse-cossacks regiments, historiography.

УДК 167.1:069.01[(470+570)+(477)]"1991/2013"

М. Парахіна, канд. іст. наук, наук. співроб.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОБЛЕМИ І ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ МУЗЕЙНОЇ МІЖДЕРЖАВНОЇ ПРАКТИКИ 1991–2013 РОКІВ

Подано аналіз розвитку українсько-російських відносин у сфері музейної міждержавної практики, яка є важливою складовою для здійснення повноцінної наукової роботи, адже після розпаду Радянського Союзу виникло питання не лише подолання наслідків кризи у цій галузі, а й досягнення зростання рівня інтересу населення до музеїв, оптимізації та підвищення ефективності їхньої роботи. Спираючись на взаємне прагнення розширювати та поглиблювати рівноправне співробітництво, постає необхідність закріплювати дружні відносини між Україною та Російською Федерацією у галузі музейної міждержавної практики. Сучасний стан соціально-економічного, громадсько-політичного та культурного розвитку суспільства зумовлює необхідність істотних змін у діяльності всіх традиційних закладів культури, уточнення їх місця і ролі в житті людини. Завданням музеїв є мінімізація наслідків глобальних процесів, що загрожують культурному розмаїттю, необхідність фіксації та збереження знань про культурні форми, що поступово зникають. Історичний шлях, що пройшли музеї, свідчить, що музейними засобами можливо вирішити багато культурних і суспільних проблем. Нові суспільні відносини, тенденції, що відстежуються в культурному житті світової спільноти, породжують велике розмаїття форм музейної роботи. Нові напрямки діяльності музеїв, помітно збільшивши сферу їх впливу на суспільство, разом з тим вимагають і суттєвих змін в роботі самих музеїв.

Ключові слова: музеї, експозиції, Україна, Росія, міждержавні відносини.

Аналізуючи двостороннє співробітництво між Україною та Російською Федерацією у соціогуманітарній сфері, не можна оминати увагою проблему взаємодії важливих культурницьких закладів – музеїв. Об'єднані за радянських часів у єдину систему, підпорядковану центру, та отримуючи державне фінансування, музеї мали можливість для регулярного оновлення та реконструкції фо-

8. Історія українського козацтва. Нариси : у 2 т. / В. А. Смолій та ін. – К. : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2007. – Т. 2 – 757 с.

9. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини, 1760–1830 / Зенон Когут. – К. : Основи, 1996. – 302 с.

10. Кухарук О. В. Формування стану "малоросійських козаків" наприкінці XVIII – на початку XIX ст. / О. В. Кухарук // Чорноморська мина-шина. – Одеса, 2007. – Вип. 2. – С. 61–76.

11. Лазанская Т. И. Государственные крестьяне Украины в период кризиса феодально-крепостнической системы / Т. И. Лазанская. – К. : Наук. думка, 1989. – 198 с.

12. Павловский И. Ф. Малороссийское козацье ополчение в 1812 г. по архивным данным / И. Ф. Павловский. // Киев. старина. – 1906. – Кн. 9. – С. 431–451; Його ж. Малороссийские козацькі полки в борьбе с поляками в 1831 г. // Тр. Полтав. Губерн. Ученой Архив. Комис. – Полтава, 1910. – Вып. 7. – С. 108–116.

13. Переяславський О. Українська збройна сила в Наполеонівських війнах 1812–1814 рр. / О. Переяславський. // Табор. – Варшава, 1933. – Ч. 19. – С. 44–52; Ч. 20. – С. 28–41; Ч. 21. – С. 28–37; Ч. 22. – С. 33–37; Ч. 23. – С. 16–25; Ч. 25. – С. 28–37; Ч. 26. – С. 23–35; Його ж. Остання збройна сила Старої України (1863–1864 рр.) // Табор. – Варшава, 1934. – Ч. 27. – С. 24–32.

14. Стороженко Н. К. К истории малороссийских козаков в конце XVIII и в начале XIX в. / Н. К. Стороженко. // Киев. старина. – 1897. – Кн. 4. – С. 473–480; Кн. 6. – С. 473–480; Кн. 10. – С. 115–130; Кн. 11. – С. 143–156; Кн. 12. – С. 332–350.

15. Стоянов Ф. Ф. Тимчасові козацькі формування Лівобережної України в XIX ст.: організація, склад, служба : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 – Історія України / Федір Федорович Стоянов ; Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2007. – 270 с.

16. Шандра В. С. Малоросійське генерал-губернаторство, 1802–1856: функції, структура, архів / В. С. Шандра. – К., 2001 – 356 с.

Надійшла до редколегії 10.04.14

ндів, проведення повноцінної реконструкційної та охоронної роботи, здійснення наукових досліджень. Окрім того, зважаючи на їх доступність та відсутність значної конкуренції з боку інших культурно-освітніх закладів, музеї користувалися значним інтересом у населення та мали стабільний, численний контингент відвідувачів за

рахунок школярів, студентів й екскурсійних груп з інших, навіть віддалених міст колишнього СРСР [1].

Однак з відновленням незалежності пострадянськими країнами ситуація в галузі значною мірою змінилася. Економічна криза зумовила скорочення державного фінансування, особливо з місцевих бюджетів, і це спричинило зубожіння, а згодом й закриття ряду місцевих музеїв. Відтоді більша частина коштів, котрі виділяються державою, йдуть на заробітну плату працівників та оплату комунальних послуг, й лише 5–10 % спрямовується безпосередньо на розвиток музеїв та необхідну для збереження та поповнення фондів діяльність [2].

Водночас зубожіння того соціального прошарку, що становив основну частину відвідувачів, вимушене економічними потребами зростання цін на квитки, й що важливо – втрата переважною більшістю населення інтересу до історії, мистецтва та культури, витіснення таких зацікавлень масовою культурою призвели до значного зменшення інтересу до музеїв. Поряд зі зменшенням прибутків, музейна справа в перші роки незалежності набула ще низку складних проблем, котрі потребували якнайшвидшого вирішення – недостатній рівень науково-освітнього використання фондів, відсутність єдиної системи реєстрації Музейного фонду України; недостатній рівень забезпечення комп'ютерними та інформаційними технологіями; зношення основної матеріальної бази й потреба капітального ремонту в більшості приміщень, реставрації пам'яток тощо [3]. Ці явища були характерними не лише для України, а й для всіх інших країн колишнього СРСР, в тому числі й для Російської Федерації.

Після розпаду Радянського Союзу виникло питання не лише подолання наслідків кризи у галузі, а й досягнення зростання рівня інтересу населення до музеїв, оптимізації та підвищення ефективності їхньої роботи. Важка економічна ситуація, що поставила фінансування музейної справи під загрозу, спроба переведення музеїв на самофінансування змусували керівництво музейними закладами шукати нетрадиційні форми поживлення суспільного інтересу до музеїв в цілому, так і до галузі як такої [4]. Адже музейна галузь включає в себе ряд важливих напрямків, як-от: науково-дослідна, культурно-освітня діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, виставкова, пам'яткоохоронна робота, а також діяльність, пов'язана з науковою атрибуцією, експертизою, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначеними як культурні цінності, з метою включення до Музейного фонду України. До того ж, галузь передбачає також необхідність підготовки кваліфікованих кадрів для проведення музейної роботи і постійне підвищення їхньої кваліфікації та професійних навичок. Окрім того, нові вимоги сучасності передбачають запровадження у музейній справі нових інформаційних технологій й більш тісної співпраці із спорідненими музейними закладами та організаціями [5].

Очевидним є той факт, що в сучасних економічних умовах та в умовах переходу до відкритого інформаційного простору вирішення цих проблем неможливе на рівні однієї країни – воно потребує міжнародної співпраці. Саме через це двосторонні відносини між Україною і Росією в музейній галузі набули актуальності з перших років незалежності. При цьому вони були досить неоднорідними. Спроби налагодження співробітництва на початку 90-х років ХХ ст. значною мірою були унеможливлені через відкрите протистояння двох держав у культурній сфері, котре було пов'язане зі спробами української сторони добитися реституції культурних цінностей, вивезених як за часів Російської імперії, так і

в радянський період. Ці спроби викликали досить одно-значну негативну реакцію російського суспільства загалом й керівників музейної галузі РФ, зокрема (хоча при цьому цьому наголошувало, що необхідно знайти цивілізовані форми вирішення цього складного питання) [6].

Завдяки подальшому зняттю напруження між країнами, процес налагодження відносин в напрямку співробітництва розвивався передусім у контексті компромісу, порозуміння та правового вирішення питань. В обох країнах були прийняті відповідні нормативні акти, котрі не лише регламентували діяльність музеїв і музейну справу, а й визначали правові можливості суб'єктів цієї сфери. Так, в Україні 1995 р. був прийнятий Закон України "Про музеї і музейну справу". В ньому чітко було визначено права установ галузі на міжнародній арені. Приміром, участь музеїв у міжнародному співробітництві мала будуватися на основі багатосторонніх та двосторонніх угод й передбачала такі можливості:

- проведення спільних наукових досліджень на основі розробки і реалізації міжнародних наукових програм;
- здійснення взаємного обміну музейною інформацією, виставками, вивчення міжнародного досвіду організації музейної справи;
- проведення міжнародних конференцій, конгресів, симпозіумів, виставок та участь в них;
- організація спільної підготовки музейних працівників, розвитку видавничої діяльності;
- здійснення іншої спільної діяльності відповідно до угод, якщо вона не суперечить законодавству України та міжнародним договорам України [7].

Схожі правові норми регламентував також прийнятий в Російській Федерації Закон "О музейном фонде Российской Федерации и музеях в Российской Федерации" [8].

Важливою формою співробітництва між музейними установами обох країн, що активно розвивається після 1996 р., стала організація виставок експонатів фондів російських музеїв в Україні й, навпаки – українських музеїв у Російській Федерації. Така робота стала своєрідною альтернативою питанню швидкої реституції, піднятому українською стороною на початку 90-х років. Призначенням таких виставок стало ознайомлення населення сусідньої країни з тими історичними пам'ятками та культурними цінностями, що можуть викликати інтерес у спеціалістів та широкого загалу; можливість популяризації власної національної культури; задоволення потреб місцевих діаспор у ознайомленні з духовною та матеріальною спадщиною історичної батьківщини. Приводом для виставки можуть бути актуальні події, значні дати, річниця того чи іншого митця, тощо [9]. Музейні виставки охоплюють практично всі напрямки галузі: активно проводяться виставки історичних, образотворчих, музичних та інших галузевих музеїв. Особливою увагою глядачів на виставках користуються роботи визначних вітчизняних та світових митців, реліквії, котрі, окрім науково-історичної, мають також мистецьку та фінансову цінність (переважно скарби з дорогоцінних металів), твори сучасних митців.

Одним із важливих заходів музейного співробітництва між двома країнами є участь у міжнародних конгресах музейних спеціалістів. Так, наприклад, одним з провідних заходів такого формату стали традиційні Музейні міжнародні форуми, організовані Союзом музеїв Росії та Міждержавним фондом гуманітарного співробітництва країн-

учасниць СНД. Перший такий захід відбувся 2009 р. в м. Красноярську, другий – 2010 р. – у м. Казані, третій, присвячений 20-річчю СНД, – у Санкт-Петербурзі. Метою таких форумів, на думку його організаторів, є сприяння інтеграції музейних організацій Російської Федерації, держав-учасниць СНД та інших країн в збереженні культурної спадщини, щоб використовувати цей ресурс для виховних та освітніх цілей, а також для формування міцних зв'язків між історією, сучасністю і майбутнім локальних суспільств, країн та світу в цілому [10]. Відбуваються також інші форуми, конференції, симпозиуми тощо, спрямовані на розв'язання комплексу нагальних питань як в галузі організації та оптимізації музейної діяльності, так і щодо шляхів подолання перепон для повноцінної міждержавної двосторонньої співпраці. Такі заходи організуються як окремими музеями, так і музейними асоціаціями та об'єднаннями.

Для підвищення кваліфікації працівників музейної сфери проводяться конференції, круглі столи, симпозиуми, учасниками яких є спеціалісти та науковці з різних країн. Так, Україна і Росія беруть активну участь у європейських конференціях музейних працівників (конференція 2011 р. відбулася у Києві) [11], в наукових заходах, що організовуються іншими організаціями чи окремими музеями. Результатом такої роботи є не лише наукове зростання спеціалістів галузі, розвиток її наукової складової, а й вирішення ряду складних організаційних питань, розробка і затвердження нових програм та проектів, спрямованих на покращення стану галузі в обох країнах.

В цілому, незважаючи на певну складність організації співробітництва між Росією та Україною в музейній галузі, вона розвивається з кожним роком: збільшується кількість спільних заходів, відбувається взаємний обмін як інформаційними ресурсами, так і матеріалами музейних фондів, що становлять інтерес для партнера. Однак, як і будь-яка галузь двосторонніх відносин, в якій існує спроба перегляду права власності та правової приналежності (в цьому випадку на приналежність

певної частини історико-культурних пам'яток і артефактів), музейна справа має своє болюче питання – питання реституції в Україну цінностей, що входять до складу фондів російських музеїв [12]. При цьому актуалізація цього питання в ЗМІ, зазвичай, залежить від рівня політичних відносин між країнами, й часто використовується тільки на шкоду як міждержавним відносинам, так і музейній галузі взагалі. Однак поміркована позиція більшості науковців та компроміси дозволяють знівелювати найбільш негативний вплив вищезазначеного протистояння й уможливають поступове зростання рівня ефективності двосторонніх відносин у цій галузі.

Список використаних джерел

1. Богуцький Ю.П., Андрущенко В.П., Безвершук Ж.О. та ін.; Українська культура в європейському контексті; За ред. Ю.П.Богуцького. – К.:Знання, 2007. – 679 с.
2. Чупрій Л.В. Стан та проблеми музейної справи в Україні / Л.В. Чупрій // Музеї України. – 2010. – 29 травня. – див. <http://www.museum-ukraine.org.ua/index.php?go=News&in=view&id=4744>
3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження програми розвитку музейної справи на період до 2005 р." від 30.03 2002 р. № 442.
4. Маньковська Р. Музейництво в Україні. – К., 2000. – 136 с.
5. Закон України "Про музеї та музейну справу" від 29 червня 1995 р. № 249/95-ВР // Закони України / Верховна Рада України. Інститут законодавства; редкол.: В. Ф. Опришко (голова) та ін. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1997. – Т. 9. – С. 86–87. – Ст. 1–3.
6. Государственный герольдмейстер Георгий Вилинбахов "Музейные фонды неприкосновенны" //Файл-РФ – див. <http://file.ru/context/828>
7. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29 червня 1995 р. № 249/95-ВР // Закони України. – К., 1996. – Т. 9. – С. 92–93.
8. О музеем фонде Российской Федерации и музеях в Российской Федерации : Закон от 26 мая 1996 г. № 54 –ФЗ.
9. Виставкова робота музею [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://muzey.vn.ua/node/168>
10. Мероприятия СНГ // Интернет-портал СНГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: див. <http://e-cis.info/page.php?id=19666>
11. Європейську конференцію музейних працівників проводять у Києві // Музеї України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.museum-ukraine.org.ua/index.php?go=News&in=view&id=5476>
12. Белофастова Т. Педагогичні засади діяльності музею як соціально-культурного центру : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Белофастова Т. – К., 2003. – 27 с.

Надійшла до редколегії 15.01.14

М. Парахина, канд. ист. наук, науч. сотр.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПРОБЛЕМЫ И ЗАДАЧИ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКО-РОССИЙСКОЙ МУЗЕЙНОЙ МЕЖГОСУДАРСТВЕННОЙ ПРАКТИКИ 1991–2013 ГОДОВ

Представлен анализ развития украинско-российских отношений в области музейной межгосударственной практики, которая является важной составляющей для осуществления полноценной научной работы, ведь после распада Советского Союза возник вопрос не только о преодолении последствий кризиса в этой отрасли, но и о достижении роста уровня интереса населения к музеям, оптимизации и повышению эффективности их работы. Опираясь на взаимное стремление расширять и углублять равноправное сотрудничество, возникает необходимость закреплять дружеские отношения между Украиной и Российской Федерацией в области музейной межгосударственной практики. Современное состояние социально-экономического, общественно-политического и культурного развития общества обуславливает необходимость существенных изменений в деятельности всех традиционных учреждений культуры, уточнения их места и роли в жизни человека. Задачей музеев является минимизация последствий глобальных процессов, угрожающих культурному разнообразию, необходимость фиксации и хранения знаний о культурных формах, которые постепенно исчезают. Исторический путь, который прошли музеи, свидетельствует, что музейными средствами можно решить много культурных и общественных проблем. Новые общественные отношения, тенденции, которые отслеживаются в культурной жизни мирового сообщества, порождают большое разнообразие форм музейной работы. Новые направления деятельности музеев заметно увеличивают сферу их влияния на общество, вместе с тем требуют и существенных изменений в работе самих музеев.

Ключевые слова: музеи, экспозиции, Украина, Россия, межгосударственные отношения.

M. Parakhina, PhD (equiv. in History), Research Fellow

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PROBLEMS AND TASKS OF DEVELOPMENT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN MUSEUM INTERSTATE PRACTICE 1991–2013

The article presents the analysis of the Ukrainian-Russian relations in the sphere of the museum interstate practice, which is an important component for the implementation of the full-valued scientific work, since after the collapse of the Soviet Union an issue arose not only concerning overcoming of consequences of the crisis in this sphere, but also with regard to attaining an increased interest of people to museums, as well as optimizing and raising the efficiency of their work. Based on the mutual striving for the expansion and deepening of the equal cooperation, a need arises to strengthen friendly relations between Ukraine and the Russian Federation in the sphere of the museum interstate practice. The current state of the social-economic, civil-political and cultural development of the society preconditions the need in essential changes in the activities of all the traditional cultural institutions, clarification of their place and role in the life of a man. The task of museums is to minimize the consequences of the global processes which impede cultural variety, as well as to locate and appropriate the knowledge about the cultural forms which are disappearing gradually. The historical way covered by museums testifies to the fact that museums can help in solving many cultural and social